Stadskerk Nijmegen (OCP), 6 juni 2021
Voorganger: ds. Pieter Endedijk

Deze viering is te zien/beluisteren op:
https://www.stadskerknijmegen.nl/vieringen-terugkijken/

[1e lezing: Rechters 12,1-6]

12, 1 De Efraïmieten brachten een leger op de been en staken de Jordaan over naar Safon. ‘Waarom bent u tegen de Ammonieten opgetrokken zonder ons erbij te betrekken?’ wilden ze van Jefta weten. ‘We zullen u met huis en al verbranden!’ 2 Jefta antwoordde hun: ‘Toen mijn volk en ik in oorlog waren met de Ammonieten heb ik u opgeroepen, maar u bent me niet te hulp gekomen. 3 Dus toen ik merkte dat er van uw kant geen hulp te verwachten was, ben ik met gevaar voor eigen leven zelf tegen de Ammonieten ten strijde getrokken, en de HEER heeft ze aan mij uitgeleverd. Waarom valt u mij nu dan aan?’ 4 Daarop riep hij alle mannen van Gilead op, bond de strijd aan met de Efraïmieten en versloeg hen. De Efraïmieten hadden namelijk gezegd: ‘Jullie zijn niets anders dan een stel gevluchte Efraïmieten. Gilead hoort bij Manasse, en dus evengoed bij Efraïm!’ 5 Daarna bezetten de Gileadieten de oversteekplaatsen van de Jordaan om de Efraïmieten de terugtocht te beletten. Wanneer een Efraïmiet die wilde vluchten vroeg of hij de rivier mocht oversteken, vroegen ze hem: ‘Kom jij uit Efraïm?’ Dat ontkende hij natuurlijk, 6 maar dan vroegen ze: ‘Zeg eens: “sjibbolet”.’ Als hij dan ‘sibbolet’ zei, en het woord dus niet goed uitsprak, grepen ze hem en doodden ze hem ter plekke. Op die dag sneuvelden al met al tweeënveertigduizend Efraïmieten.

[Evangelie: Marcus 3, 20-35]

3, 20 Hij ging terug naar huis, en weer verzamelde zich een menigte, zodat ze zelfs niet de kans kregen om te gaan eten. 21 Toen zijn verwanten hiervan hoorden, gingen ze op weg om hem, desnoods onder dwang, mee te nemen, want volgens hen had hij zijn verstand verloren.
22 Ook de schriftgeleerden die uit Jeruzalem gekomen waren, zeiden: ‘Hij is bezeten door Beëlzebul,’ en: ‘Dankzij de vorst der demonen kan hij demonen uitdrijven.’ 23 Toen hij hen bij zich geroepen had, sprak hij tot hen in gelijkenissen: ‘Hoe kan Satan zichzelf uitdrijven? 24 Als een koninkrijk innerlijk verdeeld is, kan dat koninkrijk niet standhouden; 25 als een gemeenschap innerlijk verdeeld is, zal die gemeenschap niet kunnen standhouden. 26 En als Satan tegen zichzelf in opstand is gekomen en verdeeld is, kan ook hij niet standhouden, maar gaat hij zijn einde tegemoet. 27 Bovendien kan niemand het huis van een sterkere binnengaan om zijn inboedel te roven, als hij die sterkere niet eerst vastgebonden heeft; pas dan kan hij zijn huis leeghalen. 28 Ik verzeker u: alle wandaden en godslasteringen, hoe erg ook, kunnen de mensen worden vergeven, 29 maar wie lastertaal spreekt tegen de heilige Geest, krijgt in alle eeuwigheid geen vergeving, want zo iemand is schuldig aan een onuitwisbaar vergrijp.’ 30 Dit omdat ze gezegd hadden: ‘Hij is bezeten door een onreine geest.’

31 Intussen waren zijn moeder en zijn broers aangekomen. Ze stuurden iemand naar binnen
om hem te halen. Zelf bleven ze buiten wachten. 32 Er zat een groot aantal mensen om hem
heen, en die zeiden tegen hem: ‘Uw moeder en uw broers staan buiten en zoeken u.’ 33 Hij
antwoordde: ‘Wie zijn mijn moeder en mijn broers?’ 34 Hij keek de mensen aan die in een
kring om hem heen zaten en zei: ‘Jullie zijn mijn moeder en mijn broers. 35 Want iedereen
die de wil van God doet, die is mijn broer en zuster en moeder.’

[overweging]
Gemeente van onze Heer Jezus Christus,

Zeg eens ‘Scheveningen’.
Dat werd in de oorlog en vlak daarna gevraagd aan mensen als men twijfelde of men wel met een Nederlander te maken had. Want voor een niet-*nativ speaker* is die naam niet uit te spreken.
Wie ‘Sjeveningen’ zei behoorde niet tot het eigen volk.

En zo werd het woord ‘Scheveningen’ een sjibbolet, het woord dat wij in onze taal gebruiken voor een uitdrukking om te bepalen of iemand bij een bepaalde groep hoort.
Een herkenningswoord of wachtwoord om vast te stellen: aan welke kant sta je?
Dat woord ‘sjibbolet’ is afkomstig uit het verhaal uit Richteren, dat wij vandaag hoorden. De taal verraadt je, en bepaalt tot welke groep, tot welke *inner circle* je behoort.

Bij wie hoor je?
Dat is de allesbepalende vraag in de lezingen van deze zondag. Het zijn lezingen waaraan nogal wat pijnlijke kanten zitten. Niet alleen in dat Richterenverhaal vanwege de duizenden mensenleven die verloren gaan, maar ook in het evangelie. Er is pijn, bezorgdheid en schaamte bij Jezus’ eigen familieleden om wat Hij doet.
De Hongaars-Amerikaanse familietherapeut Nagy leert dat dergelijke gevoelens sterker worden naarmate mensen meer met elkaar verwant zijn. Vooral familiebanden spelen dan een belangrijke rol.
Die leer van Nagy is in Nederland vruchtbaar gemaakt in het zogeheten contextuele pastoraat. Daarbij is de overtuiging dat een mens nooit alleen staat tegenover God, maar altijd met anderen aan de hand.
Familierelaties zijn daarbij allesbepalend. Jouw positie tegenover God wordt sterk bepaald door de context van jouw familie, waar je in bent opgegroeid, waar je nu in staat of waar je in stond, de verhouding met je kinderen, de verhouding met je ouders, ook al zijn ze al gestorven.

Van je familie moet je het hebben – wordt gezegd, maar je familie kan je ook in de weg zitten, in je ontplooiing, in je verhouding tegenover God en mensen.

Een schrijnend voorbeeld hoorde ik van een vrouw van Turkse afkomst die door eergerelateerd geweld gevangen zat in haar leven en niet de keuzes kon maken die ze wilde maken. Nu is ze bevrijd door hulpverleners en bloeit ze op.
Eergerelateerd geweld komt trouwens niet alleen in die kringen voor maar ook bij andere gesloten sociale groepen waar strenge groepscodes gelden, waar men niet accepteert als een groepslid zich non-conformistisch gedraagt buiten de groepsregels. Het komt dan ook voor bij bijvoorbeeld hooligans, motorbendes en bij mensen die uit de kast komen in kringen van streng orthodoxe christenen.

Maar er is niet alleen fysiek geweld, er is ook verbaal geweld, dat wij wellicht minder erg vinden, maar ook pijnlijk kan zijn voor de andere, de ander kan kwetsen.
'Je bent gek geworden', 'ben je door de duivel bezeten'? Het zijn deze verwensingen die Jezus naar zijn hoofd geslingerd krijgt.

'Je bent gek geworden'. Zijn familieleden roepen het Hem toe, omdat hij niet past binnen de conformismen van de familie.
Maar het zijn niet alleen de familieleden van Jezus, er is ook een theologencommissie, visitatoren uit Jeruzalem. Tegenover de familiaire taal van de familie gebruiken zij theologentaal: 'Hij is bezeten door Beëlzebul, de vorst der demonen! Hoed u voor deze satanische man!'

In zijn antwoord – het worden gelijkenissen genoemd, maar zijn meer spreuken – verwijst Jezus naar satan.
Het woord 'satan' betekent letterlijk zoiets als: in de war schopper, degene die door elkaar gooit. Ook het woord 'duivel' heeft die achtergrond in het Griekse woord 'diabolos' met dezelfde betekenis.
Jezus, de in-de-war-schopper. Hij is non-conformistisch en dat is tegen het zere been van familie en theologen.

Welk beeld hebben wij van Jezus?
De traditie heeft van Hem een beschaafde man gemaakt, een kwetsbare gestalte. Zo wordt Hij meestal afgebeeld: vaak baardloos – terwijl mannen droegen -, zachte ogen, een zoete stem, zo stellen we voor. De romantische vertekening, zichtbaar op vele illustraties in misboekjes van vroeger, of op wandplaten in het catechesatielokaal heeft ons beeld bepaald.

Wat zal het in dat huis gestonken hebben. Zieke mensen, anderen bezweet van een dagenlange voetreis om deze rabbi te zien, om te vragen of Hij zijn handen wil opleggen. Maar ook het gekreun van lichaamspijn en geestespijn omdat lichamelijke genezing uitblijft. Zo wilde Hij bij mensen zijn in hun kommer en kwel, hun vragen en angsten.
Ja, Hij was bezeten, maar bezeten van God!

In deze vertelling – zoals de evangelist Marcus dat doet – wordt in de hoekdelen gesproken over de reacties van de verwanten van Jezus. Aan het einde wordt concreet wie die verwanten zijn: zijn moeders en zijn broeders.
Daar tussenin horen we hoe Jezus reageert op de theologencommissie en hun theologentaal.
Alle beelden die Jezus als antwoord gebruikt kunnen we begrijpen, maar één blijft toch wel hangen: 'wie lastertaal spreekt tegen de heilige Geest, krijgt in alle eeuwigheid geen vergeving,want zo iemand is schuldig aan een onuitwisbaar vergrijp'.

Deze zogenoemde 'zonde tegen de heilige Geest' is in de traditie van de kerk een geheel eigen leven gaan leiden. Een zonde waartegen geen vergeving mogelijk was – dat moest dan wel heel ernstig zijn. En theologen – vooral in dat deel van de kerk waarin men van theologen verwachtte dat zij alles konden verklaren – wisten dan altijd wel wat dat was. Het paste dan goed binnen hún theologische moraal. En dat was vooral om de bestaande heersende visie, hún theologische visie te beschermen.
Maar die zonde tegen de heilige Geest is niet het overtreden van een regel, maar juist het niet verder kijken dan de heersende verhoudingen om de status quo en daarmee de verdeeldheid onder mensen te handhaven.
Driemaal klinkt in dit gedeelte het woord 'laster', in het origineel een woord dat wij ook kennen: 'blasfemie', maar wij verstaan dat als godslastering. En misschien is het wel een godslastering, niet als je een krachtterm gebruikt, maar als je verdeeldheid zaait.

De heilige Geest brengt verbinding tussen mensen over grenzen heen, door taalbarrières heen, zo vierden wij met Pinksteren.
Huub Oosterhuis dichtte in een van zijn liederen:

> De Geest van God bezielt
> wie koud zijn en versteend
> herbouwt wat is vernield
> maakt één wat is verdeeld.

Jezus wordt gezien als een storend element in zijn familie en in de joodse gemeenschap. Houden we de kerk ook niet het liefst bij het vertrouwde en bekende? Er is natuurlijk geen enkel bezwaar tegen om de kerkelijke traditie te koesteren, om je schatten te bewaren. Maar als het angstvallig traditionalisme wordt, houden mensen elkaar gevangen in hun eigen gelijk.
Durven wij ruimte te geven aan nieuwe ideeën, originele initiatieven, opborrelende creativiteit?

Het evangelie vertelt aan het einde dat de moeder en de broers van Jezus waren aangekomen. Ze stuurden iemand naar binnen om Jezus uit het huis te halen. Zelf bleven ze buiten wachten.
De moeder en broers staan letterlijk buiten, niet buiten het familieverband, maar hier buiten de geloofsgemeenschap rond Christus. Jezus is een vreemde geworden voor zijn moeder en broers.
De Stem van de roepende kan je van je familie vervreemden, zo leren we in het verhaal van Abraham, zo is de ervaring van de eerste christengemeente.
Jezus plaatst de wil van God boven de wil van de familie, boven de heersende wil binnen de geloofsgemeenschap.
Familiebanden zijn een natuurlijk gegeven.
Een geloofsgemeenschap is een godsgeschenk.

'Wie zijn mijn moeder en mijn broers'? vraagt Jezus.
'Ieder die de wil van God doet is mijn broeder, mijn zuster, mijn moeder'.
Jezus noemt niemand zijn vader. Dat is de Vader in de hemel en de mensen in de gemeenschap rond Jezus zijn zijn zonen en dochters, één geloofsfamilie.

Jezus is wel een in-de-war-schopper. Hij zet ons met beide benen op de grond als we van al te grote vanzelfsprekendheden uitgaan.
Maar steeds zal de Geest van God een nieuw begin met mensen maken.
Zo moge het zijn in de Naam …

Pieter Endedijk, endedijk@hetnet.nl